

Acta Histriae, god. 22, br. 3 (str. 453-819) i br. 4 (str. 821-1079), Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper, 2014.

Časopis *Acta Histriae* djeluje od devedesetih godina prošloga stoljeća, a tematskim usmjerenjem promiče radove s područja povijesnih znanosti koji se odnose na prostor istočnoga Jadrana, ali i šireg područja Sredozemlja. Tijekom dosadašnjeg izlaženja časopis je djelomično bio vezan za objavljivanje radova sa znanstvenih skupova u Kopru (održavanih pretežito bienalno), a posljednjih je godina tendencija časopisa (zahvaljujući većem broju svezaka koji se publiciraju tijekom tekuće godine) proširena i na redovito objavljivanje drugih, tematski zasebnih radova istočnojadranske problematike. Od samoga početka vodeću ulogu u osmišljavanju tematskih blokova časopisa, kao i njegove opće koncepcije, ima Darko Darovec, ugledni slovenski povjesničar bez čijega bi pregnuća i višegodišnjega truda bilo teško zamisliti djelovanje te priznate znanstvene publikacije, prisutne u brojnim i svjetski prestižnim bazama podataka. Ovom prigodom, kako bismo hrvatsko čitateljstvo i znanstvenu javnost upoznali s najnovijim brojevima časopisa, odabrali smo za prikaz sveske 3 i 4, objavljene u 2014. godini.

Treći svezak za 2014. godinu ima 13 znanstvenih radova, a otvara ga tekst Darka Darovca »*Cum lampulo mantelli*. The Ritual of Notarial Investiture: Example from Istria« (453-508). Autor se ovdje ponajprije bavi ritualom, uobičajenom procedurom uvođenja javnih bilježnika na području Istre u službu. Vremenski okvir rada obuhvaća razdoblje od 12. do 16. stoljeća, a autor pritom iznosi komparativnu analizu sa sličnim primjerima diljem Zapadne Europe te naposljetku ukazuje na sveukupnu ulogu notarijata u strukturi vlasti i uprave onodobnih istočnojadranskih (osobito istarskih) komuna. Slijedi rad Sava Markovića »*Per discharigo della consciencia*: Testamentarni odrazi medievalnog imaginarija barskog patricijskog roda Natalis (Natale)« (509-550). Raščlanjuju se (tragom oporuka iz Državnoga arhiva u Dubrovniku) genealogija i povijest pripadnika navedene patricijske obitelji iz grada Bara (Tivari, Antivari). Obiteljska povijest toga roda zorno i dokumentirano pokazuje kako su njegovi pripadnici tijekom srednjega vijeka imali zapaženu ulogu u svekolikim sastavnicama društvenog, gospodarskog i kulturnog života grada Bara.

Na osnovi izvornoga gradiva koje se odnosi na riječko područje u 15. stoljeću (bilježnik Antonio de Renno iz Modene) Ozren Kosanović bavi se javnim djelovanjem suca Kvirina Spinčića iz Kastva (»Sudac Kvirin Spinčić iz Kastva, istaknuti građanin Kastva i Rijeke iz prve polovine 15. stoljeća«, 551-572). Posebnu je pozornost autor usmjerio na Spinčićevu trgovačku i novčarsku (kreditnu) djelatnost duž širega područja istočnog Jadrana (trgovina stokom, tkaninama, drvom i vinom). Slijedi rad Irene Benyovsky Latin »The Venetian impact on urban change in Dalmatian towns in the first half of the fifteenth century« (573-616), poglavito usmjeren na mletački utjecaj na urbane promjene i preinake u dalmatinskim gradovima u prvim desetljećima njihove uključenosti u sastav Privredne Republike. Urbane se promjene povezuju s mletačkim nastojanjima da naglasi svoju suverenost, ali i da se lokalne potrebe usklade sa strateškim i gospodarskim željama metropole.

Rad Marije Mogorović Crljenko (»The Abduction of Women for Marriage: Istria at the Beginning of the Seventeenth Century«, 617-632) zasnovan je na neobjavljenom gradivu, ponajprije na spisima iz Biskupskog arhiva u Poreču, a bavi se otmicama žena u svrhu

sklapanja braka u Istri u prvoj polovici 17. stoljeća. Uz navedene izvore, u radu su korišteni i statuti istarskih gradova, odnosno njihove odredbe koje se odnose na navedeni problem (otmica žena), kao i odredbe Tridentskoga koncila. Rad je vrijedan prinos poznavanju društvene svakodnevice, obiteljske povijesti i uloge Crkve u Istri u ranome novom vijeku.

Češki znanstvenik Adolf Černý (1864. – 1952.) i njegova istraživanja slavenskih naroda koncem 19. i početkom 20. stoljeća tema su rada koji potpisuje Petr Kaleta (»Adolf Černý in njegov prispevek k spoznavanju Slovencev v Reziji v češkem okolju«, 633-660), pri čemu se autor osobito obazire te kritički analizira Černýeve radove (objavljene između 1897. i 1908. godine) o slovenskoj manjini u sjevernoj Italiji. Na taj se rad nadovezuje prilog kojega su autori Dagmar Hájková i Pavel Helan (»The Quest for Balance: Attitudes of the Czechoslovak Independence Movement Abroad to the Adriatic Problem During the First World War«, 661-676). Središnja tema istraživanja jest češka politika (Tomáš Masaryk, Eduard Beneš i Milan Rastislav Štefánik) u vrijeme Prvoga svjetskog rata, s posebnim obzirom na Jadransko pitanje i problem talijansko-južnoslavenskih odnosa. Problematika Prvoga svjetskoga rata tema je i sljedećega rada Tamare Scheer »The Perfect Opportunity to Shape National Symbols? Austro-Hungarian Occupation Regimes during the First World War in the Adriatic and the Balkans« (677-694). Autorica u radu istražuje na koji je način tijekom Prvoga svjetskog rata funkcionirala austrijska uprava na zauzetim područjima u Srbiji, Crnoj Gori i Albaniji. Autorica drži da je austro-ugarska vlast Albaniju tretirala kao privrženu zemlju te je ondje ostavljala slobodnu uporabu nacionalnih simbola te uopće podržavala albanski nacionalni izražaj, dočim se u tzv. neprijateljskim zemljama nastojala marginalizirati, pa čak i ukloniti nacionalno kulturno naslijeđe.

Ideološke procese, historiografsku podlogu i mitove koji su doveli do gradnje spomenika talijanskim vojnicima iz Prvoga svjetskog rata u Redipugliji 1938. godine razmatra Gaetano Gato u radu »Lineamenti storiografici, memorie pubbliche e mitologie all'origine del sacrario di Redipuglia. La fondazione di un tempio della nazione« (695-714), dočim su središnje teme rada Joséa Díaza-Diega razlozi, tijek i posljedice agrarne reforme u Rumunjskoj nakon 1918. godine (»La tierra en el puzzle rumano de entreguerras: razones, modos y consecuencias de la reforma agraria rumana de 1918/1921«, 715-740).

Problemskim temama koje se bave suvremenom poviješću Slovenije bave se završna tri rada u ovome svesku *Acta Histriae*. U prvome od njih Katarina Zajc obrađuje tijek ustroja neovisnoga sudstva u Sloveniji nakon raspada Jugoslavije i osamostaljenja Republike Slovenije (»Independence of Judiciary in Slovenia: economic and historic perspective«, 741-764). Poslovnim pravom, stečajnim postupkom i drugim ekonomskim mjerama i postupcima u kontekstu suvremene Slovenije bavi se rad Jake Cepec »Corporate Insolvency Law – A necessity of market economy, lessons from history and Slovenia«, 765-790), a sudstvo suvremene Slovenije tema je i završnoga rada ovoga sveska časopisa (Rado Bohinc, »The Judge's Tenure. A Historical and Contemporary Overview«, 791-808). Naposljetku, u završnome dijelu trećega sveska časopisa *Acta Histriae* za 2014. godinu nalaze se, napisane na slovenskome, talijanskome i engleskome jeziku, upute autorima (809-819).

Četvrti svezak ovdje prikazanog časopisa za 2014. godinu sadrži ukupno četrnaest znanstvenih radova te deset prikaza i recenzija recentnih knjiga i časopisa. Prežit dio ovoga

sveska posvećen je temi »kontaminacija« - obilježja, odnosno biljega koje su pojedine društvene strukture u određenome vremenskom razdoblju (prostor istočnoga Jadrana) nametale, u skladu ili ne s onodobnim svjetonazorom, pojedincima ili svojoj sredini.

O samome značenju pojma »kontaminacija«, u širemu smislu i u kontekstu ovoga tematskoga bloka (semantičko, društveno i kulturološko značenje), govori prvi, uvodni tekst koji potpisuje Claudio Povolo (»Contaminazioni. Discorsi, pratiche e rappresentazioni«, 821-836) te donosi aktualna promišljanja suvremene historiografije. Iz navedenog je priloga razvidno kako se pod temom »kontaminacija« mogu znanstveno promišljati raznovrsne, interdisciplinarnе teme – od onih koje se doista bave problematikom ekologije i zagađenja do onih koje su usmjerene na socijalna obilježavanja i tretman određenih društvenih skupina.

Sljedeći je rad napisao Gordan Ravančić (»“Wine-contamination“ of the Adriatic. Examples of punishing wine smugglers from medieval Dubrovnik«, 837-846), a središnja je tema usmjerena na uvoz i prodaju vina u srednjovjekovnom Dubrovniku. Iako su u svezi toga postojali striktni pravni propisi, prekršaji praćeni procesima i kaznama posvjedočuju da je trgovina tim proizvodom imala, u smislu zakonskih odredaba i sudstva, brojne konkretne i rješenjem ne baš uvijek jednostavne primjere. »Grešni služabniki cerkve v vidiku določil srednjeveških tržaških statotov« (847-858) članak je Darje Mihelič u sklopu kojega se raščlanjuju odredbe Statuta grada Trsta od 1315. do 1421. godine. Te se odredbe odnose na neprimjereno ponašanje duhovnih osoba, a na osnovi njih pokušalo se – od strane svjetovnih vlasti – u sudskome smislu duhovne osobe predrediti laičkome sudu.

»Ukazanje duhova« kao problem paranormalnih pojava na slovenskome području (dvorci Novi dvor i Stari dvor kraj Radeče) u 17. stoljeću, opisan u djelu Johanna Vajkarda Valvasora *Die Ehre des Herzogthums Crain* (1689.) razmatra Dušan Kos u radu »Kontaminacija s paranormalnim fenomenom v lokalni skupnosti v zgodnjem novem veku« (859-874). Slijedi rad Maura Pitterija »I beni comunali promiscui del basso Friuli a metà settecento« (875-886). U tekstu se razmatraju pogranični odnosi između Mletačke Republike i Austrije na području Furlanije, posebice s obzirom na pripadnost pašnjaka pojedinim stranama. Rad je u najvećoj mjeri zasnovan na raščlambi gradiva iz Archivio di Stato di Venezia (fond: Camera dei Confini). Običajno pravo, patrijarhalni stavovi i onodobni moral prema skupinama mladih koji su, prema stavu javnosti, izazivali skandale nedoličnim ponašanjem (19. i 20. stoljeće), kao i socijalno-kulturni aspekt te problematike na široj europskoj razini, predstavljen je u radu Marca Fincardija »Le compagnie dei giovani e la rispettabilità pubblica degli adulti« (887-902). »A punciuta. Note sull'identificazione e la repressione della mafia nella Sicilia di età liberale (1860-1880)« (903-914) rad je Francesca Benigna zasnovan na proučavanju djelovanja, osobito kulta inicijacije, sicilijanske mafije neposredno nakon ujedinjenja Italije. Ne tretirajući tamošnju mafiju kao zaseban fenomen, autor njezine rituale i kultove kontekstualizira u onodobne političke prilike i društvene okolnosti.

Rad Chiare Sacchet »Come una monaca, senza le dolcezze del convento. L'ambigua purezza della maestra« (915-926) bavi se problematikom prikaza i predodžaba o učiteljicama u talijanskoj književnosti 19. stoljeća. U središtu istraživačkoga zanimanja – zasnovanog na

raščlambi dnevnčkih zapisa i biografskih djela – jest svakodnevni rad tadašnjih učiteljica te njihov odnos s širom društvenom zajednicom.

Bečka moderna (1890. – 1910./18.) te djelovanje i utjecaj slovenskih i austrijskih (bečkih) umjetnika s obzirom na nacionalno pitanje i političke odnose raščlanjuje Manca Grčić Renko u tekstu naslovljenom »Slovensko in avstrijsko narodno vprašanje v obdobju moderne. Narodna kontaminacija kulture ali kulturna kontaminacija naroda?« (927-944). Slijedi rad Zdravke Jelaske Marijan »Obrana časti nožem i batinom u slučajevima neispunjenog bračnog obećanja« (945-954). Autorica teksta, tragom literature i onodobnih tiskanih izvora, ukazuje u kontekstu Splita u razdoblju između dvaju svjetskih ratova na primjeru neispunjenog bračnog obećanja u kojem su djevojke pokušale spasiti svoju i obiteljsku čast fizičkim napadom na mladića. Prikazi i komentari sudskih postupaka koji su pritom vođeni pružaju detaljniji uvid u društvena mjerila kojima se tada procjenjivala čast i mogućnost njezine obrane.

Suvremena tema, naslovljena »Prevzgoja nemških vojnih ujetnikov v času druge svetovne vojne v Jugoslaviji« (955-970), predmet je istraživanja Urške Lampe. Na osnovi izvorne građe obrađuje se na koji su način tretirani vojni zarobljenici njemačke vojske od strane pobjedničkih snaga na području bivše Jugoslavije. Posebnu pažnju autorica posvećuje problematici utjecaja Savezničkih država (USA, Velika Britanija i Sovjetski Savez) na »preodgoj« zarobljenika, njihovu indoktrinaciju te uopće na ishod i posljedice koji su u tim prilikama dolazili do izražaja. Način na koji su politički sustav i ideologija u vrijeme socijalističke Jugoslavije utjecali na oblikovanje historiografije u Sloveniji razmatra, na osnovi arhivskih i objavljenih vrela te postojeće literature, Mateja Režek u tekstu »Usmjerena preteklost: mehanizmi in politične »kontaminacije« zgodovinopisja v socialistični Sloveniji in Jugoslaviji (1945 – 1966)« (971-992). Rad Gorazda Bajca »Tajni varuhi držav pred zunanjo kontaminacijo oziroma protiobaveščevalna dejavnost v obdobju hladne vojne v fikciji in realnosti: primer John Le Carré in njegov roman *Tinker, Taylor, Soldier, Spy*« (993-1014) usmjeren je na raščlambu sadržaja i problemskoga usmjerenja romana britanskoga pisca Le Carréa iz 1974. godine, posebice s obzirom na djelovanje i ulogu sovjetskih doušnika u britanskoj tajnoj službi. Autor posebice istražuje u kolikoj je mjeri onodobna hladnoratovska situacija utjecala na objavljivanje literature takva žanrovskog tipa. Završni rad u ovome svesku časopisa *Acta Histriae* potpisuje Jure Ramšak (»Katoliška levica in marksizem v Sloveniji po II. vatikanskem koncilu: ideološka kontaminacija in njene politične posledice«, 1015-1038). U tekstu se autor bavi položajem Katoličke crkve u Sloveniji nakon Drugoga vatikanskog koncila, posebice u kontekstu tzv. Beogradskog protokola iz 1966. godine i socijalističkoga (marksističkoga) usmjerenja tadašnje države.

Na kraju sveska nalaze se prikazi deset znanstvenih knjiga, zbornika i časopisa (1041-1068), kao i upute suradnicima časopisa (1069-1079).

Časopis *Acta Histriae* poradi svoje tematske i sadržajne usmjerenosti od velikoga je značenja za istraživače koji se bave širim prostorom Jadrana i Sredozemlja. U ovome se časopisu redovito objavljuju znanstveni radovi autora iz niza zemalja, a teme (odnosno tematski blokovi) unutar pojedinih brojeva pridonose boljemu poznavanju i osvijetljavanju problematike koja često nije bila u žarištu historiografskih interesa. Stoga naposljetku

možemo zaključiti kako je časopis *Acta Histriae* odavno prerastao lokalnu razinu te da po svim svojim temeljnim obilježjima čini nezaobilazan dio suvremene historiografske produkcije koja se odnosi na Jadran i Sredozemlje.

Lovorka Čoralić